

Araştırma makalesi, Gönderim Tarihi: 04.04.2020; Kabul Tarihi: 30.04.2020

Katılım Bankalarının Performansını Etkileyen Faktörler: Küresel Kriz Bağlamında Bir Dinamik Panel Veri Analizi

Öğr. Gör. Dr. Hasan Önder SARIDOĞAN

Akdeniz Üniversitesi Kumluca Meslek Yüksekokulu, Maliye Programı, Kumluca\Antalya
ondersaridogan@akdeniz.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-6463-4681

Öz

Küresel mali kriz, dünya genelinde birçok bankanın finansal performansı üzerinde önemli bir etki yaratmış ve İslami (Katılım) bankacılık sistemine olan ilgiyi artırmıştır. Katılım bankacılığı sistemi, İslami ilkelere dayanan bazı yasaklara ve kısıtlamalara tabidir. Katılım bankası, faizli borçlanma ve borç verme dışında, halihazırda bilinen tüm bankacılık faaliyetlerini sağlayan mevduat toplama kuruluşudur. Katılım bankacılığı, Türk finans endüstrisinin en hızlı büyüyen sektörlerinden birisidir. Bu çalışmanın amacı, 2005-2018 döneminde banka içi-mikro faktörlerin, banka dışı-makro faktörlerin ve küresel finansal krizin, Türkiye'deki katılım bankalarının karlılığı üzerindeki etkisini araştırmaktır. Analizler, Türkiye'deki katılım bankalarının karlılığının net kâr payı geliri, toplam mevduat, GSYİH büyümesi ile pozitif; sorunlu krediler, toplam krediler ve enflasyon oranı ile negatif yönde etkilendiği sonucunu vermiştir. Ayrıca, çalışmanın sonuçları, katılım bankalarının karlılığının küresel krizden etkilendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Finansal Kriz, GMM

JEL Sınıflandırması: G21, G01, C13

The Factors Affecting The Performance of The Partipacition Banks: A Dynamic Panel Data Analysis in the Context of the Global Crisis

Abstract

The global financial crisis has given a significant impact to the financial performance of many banks all over the world and has increased the attention on Islamic (Partipacition) banking system. Partipacition bank system is subject to certain prohibitions and restrictions that are based on Islamic principles. Partipacition bank is deposit-taking institution, which provides all currently known banking activities, except for borrowing and lending based on interest. Participation bank system is one of the fastest growing sectors of Turkey financial industry. For this reason, the aim of this study is to investigate the impact of the internal-micro factors, external-macro factors and the global financial crisis on partipacition banks' profitability in Turkey during the period 2005-2018. To examine the determinant of participation banking profitability (ROA), the study applies the dynamic panel data analysis. The analyses conclude that the profitability of participation banks in the Turkey is determined positively by the net profit share income, total deposit, GDP growth and negatively by nonperforming loans, total loans and inflation rate. Also, the results of the study show that the profitability of the participation banks has been impacted by the global crisis.

Keywords: Partipacition Bank System, Financial Crises, GMM

JEL Classification: G21, G01, C13

Giriş

2008 yılının son çeyreğinde ABD finans ve bankacılık sektöründe başlayan kriz birçok ülkenin finansal sistemini derinden etkilemiştir (Claessens ve Horen, 2014). Kriz finansal kuruluşların kısa vadeli borçları için gerekli likiditeyi sağlamada sıkıntıya düşmesi ile kendini göstermiş, sonrasında sistematik bir çöküş ile etkisini artırmıştır. ABD, AB ülkeleri, Japonya, Kanada gibi ülkelerde finans kuruluşlarına yapılan doğrudan kamusal müdahaleler 1,6 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca finans kurumlarına verilen 1,9 trilyon dolarlık garantiler ile toplam destek miktarı 3.5 trilyona kadar yükselmiştir (İgan vd., 2019). ABD'de kurulan Mali Krizi Soruşturma Komisyonu (The Financial Crisis Inquiry Commission-FCIC), krizin nedenleri olarak düşük faizler ile gelen aşırı borçlanma, her düzeyde etik ihlaller ve toksik yatırım araçları gibi birtakım unsurları ön plana çıkarmıştır (FCIC, 2019).

ABD'de başlayan finansal krizin kısa sürede küresel ekonomiye yayılması ve devamında yarattığı yıkım finansal sistem üzerindeki tartışmaları beraberinde getirmiştir (Andrews, 2008, Krugman, 2009, Crotty, 2009). Konvansiyonel (faizli) bankacılık sisteminde likit olmayan aktifler sermaye piyasalarında işlem görebilecek türev araçlara dönüştürülerek ihraç edilebilmektedir. Bununla birlikte yüksek getiri iştahı ile kaldıraçlı türev araçlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Varlıkların gerçek değerlerinin çok üzerinde alınıp satılabilmesi beraberinde yüksek oranda riskte getirmektedir. Küresel

krizin en önemli nedenlerinden birisi söz konusu kaldıraçlı türev ürünlerde yaşanan çözümlerle beraber yatırım bankalarında yaşanan likidite krizleridir.

İslami kuralları esas alarak kurulan katılım bankaları işleyiş ve uygulamalar açısından konvansiyonel bankalardan farklı bir sisteme sahiptir. Bu tür bankalarda yapılan her yatırımın teknik olarak bir karşılığı bulunmaktadır. Bu bağlamda elde olmayan ileri vadeli alım-satım sözleşmeleri, ipotek teminatlı menkul değerler, teminatlı borç senedi ve kaldıraçlı türev ürünler benzeri araçlar sistem içerisinde kullanılamamaktadır. Bununla birlikte kullanılan fonlar/krediler reel bir işleme dayandırılmak zorunda olduğundan gerçek bir ekonomik aktivite gerekmektedir (Öztürk, 2008).

Küresel kriz ile birlikte alternatif finans sistemleri arayışları hızlanmış ve katılım bankalarının kriz performansı birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Ahmed (2009) İslam finans ilkelerinin tam olarak uygulanmasının bankaları krizlere karşı daha dirençli hale getireceği üzerinde durmuştur. Ancak hem İslami finans ilkelerinin hem de konvansiyonel banka ilkelerinin birlikte uygulanmasının iki sistem arasındaki farkı bulanıklaştırdığını ve İslami finans sektörünü benzer bir krize sürükleyebileceğini belirtmiştir. Chapra (2008)'ya göre, mevcut finansal sistem yeterli piyasa disiplinine sahip değildir. Bu durumun bir sonucu olarak aşırı derecede borçlanılmakta ve yüksek kaldıraçlı ürünler büyük boyutlara ulaşarak el değiştirmektedir. Sistemdeki en küçük bir kırılma ise kısır bir satış döngüsüne yol açarak krizle sonuçlanmaktadır. Yazar, İslami finans uygulamalarının sisteme daha fazla disiplin getireceğini ve finansal istikrarsızlığı önemli ölçüde azaltacağını iddia etmektedir. Siddiqi (2009) ve Ahmed (2010)'e göre, İslami finans sisteminin faizsiz ve kar-zarar paylaşımı esasına dayalı anlayışı, risk paylaşımı açısından daha dengeli bir yapıyı desteklemektedir. Kayed ve Hassan (2011), İslami finans sisteminin krizin gelişmesine ve yayılmasına neden olan ya da katkıda bulunan faktörlerin birçoğunu yasakladığını belirterek, bu sistem altında böyle bir krizin yaşanmayacağını iddia etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'deki katılım bankalarının karlılığına etki eden unsurları belirlemek ve küresel kriz bağlamında bir sonuç tespitinde bulunmaktadır. Bu amaçla, çalışmanın birinci bölümünde Türkiye'de katılım bankacılığının gelişim süreci incelenmiştir. Ardından konu ile ilgili literatür araştırılmış ve son bölümde banka karlılığına etki eden unsurları belirlemek amacı ile bir ampirik analiz gerçekleştirilmiştir.

1. Türk Katılım Bankacılığı ve Küresel Kriz

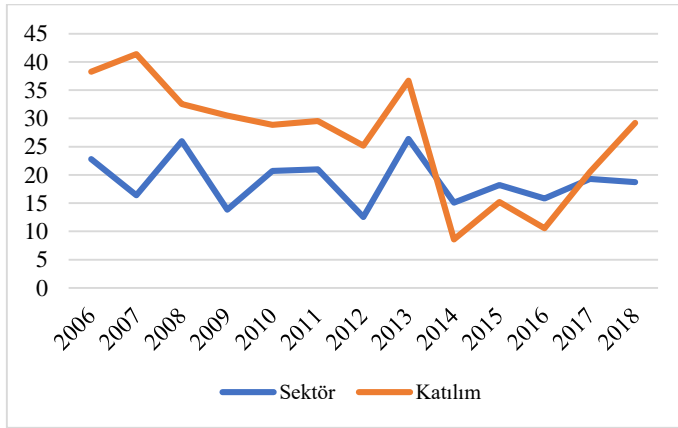
Türkiye'de katılım bankacılığı karma ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişin önem kazandığı ve dünyada neo-liberal politikaların yaygınlaştığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Büyüme stratejisi izleyen Türkiye, dini hassasiyetleri dolayısıyla konvansiyonel bankacılık faaliyetlerinden uzak duran kesimlerin tasarruflarını

ekonomiye kazandırmak amacı ile harekete geçmiştir. Böylece 1983 yılında yayımlanan bir Bakanlar Kurulu Kararı ile “Özel Finans Kurumları” adı altında bir finansal kurumsallaşma süreci başlamıştır (Görmüş ve Yabanlı, 2019: 123).

Faizsiz bankacılık sistemi bir süre özel finans kurumları statüsünde faaliyet gösterdikten sonra 1999 yılında Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. 2005 yılında yayımlanan bir kanun ile özel finans kurumları katılım bankaları ismini almış ve fiilen bir banka alt türü olarak tanımlanmıştır. Bu tarihten sonra katılım bankaları kayda değer bir gelişim göstermiş; statüleriyle ilgili pek çok tartışma sona ermiştir (Halitoğlu vd., 2019: 193).

Katılım bankaları Türk bankacılık sektörüne yeni ürünler ve yöntemler sunarak, sektöre çeşitlilik ve derinlik kazandırmıştır. 2005 yılından sonraki dönemde istikrarlı bir büyüme trendi yakalayan sektör, ölçek olarak büyük bir katılım bankasının faaliyet izninin kaldırılması ile geçici bir durgunluk süreci yaşamıştır. Bununla birlikte kamu katılım bankalarının kurulması ile kamu sermayeli kuruluşlar da sektörde piyasa aktörü olarak yer almaya başlamıştır. 2020 yılı itibariyle Türkiye’de üçü kamu olmak üzere toplam altı katılım bankası faaliyette bulunmaktadır. Şekil 1’de Türk bankacılık sektörünün ve katılım bankalarının 2006-2018 dönemindeki aktif büyüklüklerinin artış oranlarının seyrine yer verilmiştir.

Şekil 1: Türk Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankaları Aktif Gelişim Oranları

Kaynak: BDDK

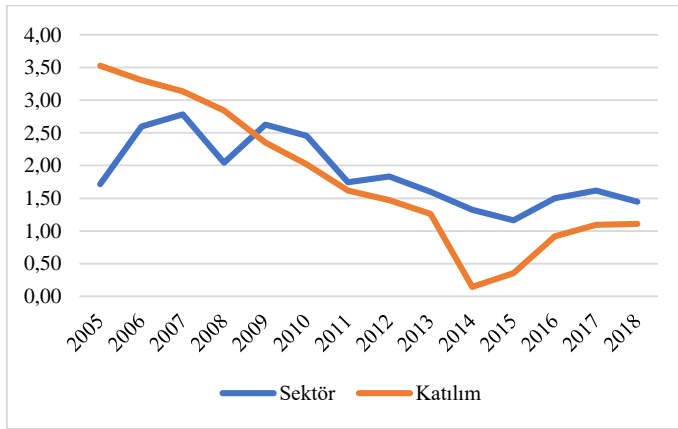
Faizsiz finansal sistemdeki aktörlerin banka statüsü kazanmasının ardından katılım bankaları 2006 yılında %38,27’lik bir aktif büyüme oranı yakalamıştır. Aynı yıl bankacılık sektörünün aktif büyüme oranı ise %22,81 olarak gerçekleşmiştir. Küresel kriz döneminde katılım bankalarının aktif büyümesi görece yavaşlansa da devam etmiştir. Sektörün geneline bakıldığında ise daha oynak ve istikrarsız bir seyir izlediği

Şekil 1’den görülebilmektedir. 2013 yılında katılım bankaları aktif büyüme oranında büyük bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün arkasında ölçek olarak büyük bir katılım bankasının yüksek oranda müşteri kaybı ile beraber tüm finansal rasyolarının bozulması yatmaktadır. Aynı yıl sektör geneli aktif büyüme oranında da azalma seyri gözlenmiştir. Kaynak maliyetinin yüksek oluşu ile birlikte bankacılık sektöründeki vade uyumsuzluğunun yarattığı etkinin sürmesi bu azalmanın devam etmesine neden olmuştur (TBB, 2014).

Katılım bankaları likit ihtiyaçlar ve yasal karşılıklar dışında, topladıkları fonların tamamını reel sektöre kaynak olarak aktarmak zorundadır. Sektörün sürdürülebilir ve istenilen düzeyde gelişebilmesi için ekonomik istikrarın sağlanması ve piyasa mekanizmasının sağlıklı işlemesi önemli ve gereklidir (TKKB, 2005). Bu bağlamda küresel krizin katılım bankaları karları üzerinde dolaylı ve/veya doğrudan etkileri bulunmaktadır. Şekil 2’de bankacılık sektörünün ve katılım bankalarının 2005-2018 döneminde elde ettikleri net karın ortalama toplam aktif içindeki payının gelişim seyrine yer verilmiştir.

Katılım bankalarının aktif karlılığı 2005-2014 döneminde sürekli azalmıştır. 2005 yılında aktif karlılık oranı %3,53 iken 2014 yılında %0,15’e kadar gerilemiştir. Aktif karlılığın sürekli azalmasının birkaç önemli sebebi bulunmaktadır. Öncelikle sektörün toplam aktiflerinin net karlara kıyasla daha yüksek oranda büyümesi aktif kar oranlarını düşürmüştür. Ayrıca küresel ekonomik krizin getirdiği global makroekonomik dalgalanmalar yurtiçi reel piyasası üzerinde negatif etkiler bırakmıştır. Katılım bankacılığı reel sektör ile doğrudan ilişkili olduğundan karlar üzerinde baskı yoğunlaşmıştır.

Şekil 2: Türk Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankaları Aktif Karlılığı Gelişimi %

Kaynak: BDDK

Türk bankacılık sistemi 2001 yılında yaşanan kriz sonrası gerçekleştirdiği yapısal dönüşüm ve mali reformlar ile sağlam temeller üzerine yeniden inşa edilmiştir. Bu bağlamda 2008 yılında yaşanan küresel kriz sektörün genelinde büyük dalgalanmalara neden olmamıştır. Katılım bankacılığı özelinde ise sistemin risk paylaşımı esasına dayandırılmış yapısı, finansal krizler karşısında dayanıklılığını daha fazla artırmaktadır. Bu kapsamda, faizsiz finansmanın spekülasyona olanak tanınamaması, finansmanın reel bir varlığa dayalı bir yapı kapsamında gerçekleştirilmesi ve tamamıyla teminatlandırılması sistemin dayanıklılığını artıran diğer unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

2. Literatür

İslami bankacılık ya da Türkiye'deki adı ile katılım bankacılığının küresel krizden etkilenme derecesini farklı yöntemler ve değişkenler ile araştırın çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları sadece İslami bankalar üzerindeki etkisine bakarken (Chazi; 2010, Hidayat ve Abduh; 2012, Almanaseer; 2014, Mongid; 2016), bazıları konvansiyonel bankalar ile karşılaştırma yaparak (Hasan ve Dridi; 2010, Aktaş; 2013, Amba ve Almukharreq; 2013, Rosman vd.; 2013, Beck vd.; 2013, Gökalp; 2014, Alshammari; 2017, Erfani ve Vasigh; 2018, Alqahtani ve Mayes; 2018, Kendirli vd.; 2019) krizin etkilerini araştırmıştır. Aşağıda Tablo 1'de konu ile ilgili detaylı bir literatür tablosu sunulmuştur.

Tablo 1: Literatür Tablosu

Yazar	Örneklem	Metodoloji	Sonuç
Hasan ve Dridi (2010)	8 Ülke 120 İslami ve Konvansiyonel Banka (2007-2009)	EKK Regresyonları	İslam bankalarındaki iş modeli ile ilgili faktörler krizin (2008) kârlılık üzerindeki olumsuz etkisini sınırlandırmıştır. Ancak bazı İslam bankalarının risk yönetimi uygulamalarındaki zayıflıklar, ertesi yıl (2009) konvansiyonel bankalara kıyasla kârlılıkta daha büyük bir düşüşe neden olmuştur.
Chazi ve Siyed (2010)	14 Ülke 27 İslami Banka (2005-2008)	Oran Analizi	İslami banka operasyonlarının birçoğu İslami finans ilkelerine dayandığı için mevcut küresel finansal krizden korunabilmiştir.
Hidayat ve Abduh (2012)	Bahreyn 8 İslami Banka (2005-2010)	Panel Veri Analizi	Finansal krizin kriz sürecinde Bahreyn İslami bankacılık sektörü finansal performansı üzerinde önemli bir etkisi yoktur ancak kriz döneminden sonra finansal performansı etkilemektedir.
Aktaş (2013)	Türkiye	Trend Analizi	Küresel krizi kapsayan dönemde

	4 Katılım Bankası ve 11 Ticari Banka (2006-2011)		Türkiye'deki katılım bankaların karlılık, risk ve likidite açısından konvansiyonel bankalardan daha istikrarlıdır. Aktif kalitesi bakımından ise her iki banka türü benzer ve istikrarlı bir performans sergilemiştir.
Amba ve Almkharreq (2013)	KİK ¹ Ülkeleri 27 İslami ve 65 Konvansiyonel Banka (2006-2009)	T-Testi	Finansal krizin İslami ve konvansiyonel bankaların karlılığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kriz esnasında kârlılık belirleyicilerinin İslami ve konvansiyonel bankalar için farklı sonuçlar verdiği gösterilmiştir.
Rosman vd. (2013)	14 Ülke 79 İslami Banka (2007-2010)	Veri Zarflama Analizi TOBIT	Küresel kriz döneminde Orta Doğu ve Asya ülkelerindeki İslami bankalar operasyonlarını sürdürebilmiştir. Ancak bankaların ölçeği büyüdükçe verimlilikleri düşmektedir. İslami bankalarda verimliliğin belirleyicileri olarak karlılık ile kapitalizasyon ön plana çıkmaktadır.
Beck vd. (2013)	22 Ülke 88 İslami Banka ve 422 Konvansiyonel Banka (1995-2009)	Panel Veri Analizi	İslami bankalar yüksek kapitalizasyon ve daha iyi varlık kalitesi ile küresel kriz sırasında konvansiyonel bankalardan daha iyi performans göstermiştir. Ayrıca bankalar arasındaki büyüklük farkı performans üzerinde etkili olmaktadır.
Almanaseer (2014)	5 Ülke 24 İslami Banka (2005-2012)	Havuzlanmış Regresyon Modeli	Küresel krizin KİK ülkelerindeki İslami bankaların karlılığı üzerinde önemli bir etkisi yoktur. Ancak bankaların toplam aktifleri, likidite büyüklükleri ve genel giderleri arttıkça krizin etkisi artmaktadır.
Gökçalp (2014)	Türkiye 4 Katılım Bankası ve 29 Ticari Banka (2005-2013)	T-Testi	Küresel kriz Türkiye'deki katılım ve ticari bankaların karlılığını etkilemektedir. Ancak katılım bankalarının etkilenme derecesi ticari bankalara göre daha yüksektir.
Mongid (2016)	8 Ülke 13 İslami Banka (2003-2011)	Dinamik Panel Veri Analizi	İncelenen ülkelerdeki İslam bankaları karlılıkları küresel krizden olumsuz olarak etkilenmiştir. Bu sonuç bankaların iş modelinin İslami olmadığı zaman krizlere daha açık olduğunu ortaya koymuştur.

¹ Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi

Alshammari (2017)	3 Ülke 40 İslami Banka ve 28 Konvansiyonel Banka (2003-2015)	Panel Veri Analizi	Küresel kriz Suudi Arabistan, Kuveyt ve BAE'deki tüm bankaları etkilemiştir. Ancak konvansiyonel bankaların performansı İslami bankalara kıyasla daha fazla etkilenmiştir.
Alqahtani ve Mayes (2018)	6 Ülke 24 İslami Banka ve 52 Konvansiyonel Banka (2000-2013)	Dinamik Panel Veri Analizi	Küresel kriz başlangıcında İslami bankalar ve konvansiyonel bankalar arasında etkilenme açısından anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde kriz reel ekonomiye yayılmaya başlayınca İslami bankalar konvansiyonel bankalara kıyasla daha istikrarsız duruma gelmiştir. Bununla birlikte küçük ölçekli faaliyetlerde bulunan İslami bankalar faaliyet ölçeğini arttırdıkça daha istikrarsız bir konuma gelmektedir.
Erfani ve Vasigh (2018)	13 Ülke 8 İslami Banka ve 10 Ticari Banka	Veri Zarflama Analizi SUR Yöntemi	Kriz döneminde İslami bankaların verimliliğini korumayı başardıklarını, ticari bankaların büyük bir kısmının ise verimlilik kaybı yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, krizin İslami bankaların karlılığı üzerinde önemli bir etkisi yoktur.
Kendirli vd. (2019)	Türkiye 3 Katılım Bankası ve 10 Ticari Banka (2005-2015)	TOPSİS Yöntemi	Küresel kriz öncesinde ve küresel kriz sonrasında Türkiye'deki ticari bankaların mali performansları katılım bankalarına kıyasla daha başarılı olurken, küresel kriz döneminde katılım bankalarının performanslarının daha iyi olduğu gözlemlenmiştir.

Literatür incelendiğinde; bankaların aktif ve faaliyet ölçek büyüklüğü baz alınarak yapılan çalışmalarda (Beck vd.; 2013, Rosman vd.; 2013 Almanaseer; 2014, Alqahtani ve Mayes; 2018) bankanın ölçeği büyüdükçe krizden etkilenme derecesinin arttığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla hacim olarak küçük İslami bankaların krizden daha az etkilenecek çıktığı söylenebilmektedir.

Küresel krizin İslami bankalar üzerindeki olumsuz etkisinin kriz sonrası dönemde daha fazla hissedildiğini ortaya koyan çalışmalarda ise (Hasan ve Dridi; 2010, Hidayat ve Abduh; 2012, Alqahtani ve Mayes; 2018) İslami bankalar ile reel sektör arasındaki doğrudan ilişki ön plana çıkarılmıştır.

Literatürde küresel krizin banka karlılıkları üzerindeki etkisi ile ilgili bir görüş birliği yoktur. Küresel krizin banka karlılıklarını olumsuz etkilediği (Hasan ve Dridi;

2010, Amba ve Almukharreq; 2013, Gökalp; 2014 ve Mongid; 2016) sonucuna ulaşan çalışmalar yoğunlukta iken, krizin herhangi bir etkisinin olmadığını ileri süren (Almanaseer; 2014) çalışmalarda mevcuttur. Bu bağlamda, çalışmanın sonuçlarının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Veri Seti ve Yöntem

Çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2005-2018 dönemi yıllık verileri ile banka karlılıklarına etki eden faktörler küresel kriz bağlamında incelenmiştir. Değişkenlerin belirlenmesi aşamasında literatürde sık olarak kullanılan değişkenlerin kullanılmasına özen gösterilmiş ve temel olarak Wasiuzzaman ve Tarmizi (2010) çalışması referans alınmıştır. Bu çalışmanın farklılaştığı noktalar ise analizde Türk katılım bankalarının kullanılması ve küresel kriz etkisinin modele dahil edilmesidir. Çalışmada kullanılan 2005-2010 yılları arasındaki veriler bankaların finansal tablolarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır. 2010-2018 yılları arasındaki veriler ise Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) internet sitesinden elde edilmiştir. Çalışmanın ampirik kısmında bazı kısıtlamalar mevcuttur. 2020 yılı itibarıyla Türkiye’de üçü kamu olmak üzere toplam altı katılım bankası faaliyette bulunmaktadır ancak çalışma yıllarını kapsayan dönemde faaliyette olan üç banka yer almaktadır. Literatürde karlılık göstergesi olarak genellikle ROAA (aktif karlılığı) ve ROE (öz kaynak karlılığı) kullanılmıştır. Bu çalışmada bağımlı değişken olarak aktif karlılığı (ROAA) seçilmiştir. Karlılık göstergesi olarak aktif karlılığının seçilmesi tutarlı sonuçlar elde edilmesi adına son derece önemlidir. Çünkü öz kaynak karlılığı (ROE) finansal kaldıracı ve bununla ilgili riskleri ihmal etmektedir (Flamini vd. 2009: 6). Katılım bankalarının karlılıkları üzerinde küresel krizin etkisini belirlemek amacı ile 2009 yılını temsilen bir kukla değişken analize dahil edilmiştir. 2009 yılının seçilmesinin nedeni Türk finans piyasasında menkul kıymetleştirme işlemlerinin daha az olması ve toksik varlık denen yatırım araçlarının azlığı nedeni ile küresel krizin etkilerini gelişmiş piyasalara göre daha geç hissetmesidir. Çalışmada bağımsız değişkenler ise banka içi faktörler-mikro değişkenler ve banka dışı faktörler-makro değişkenler olmak üzere iki temel başlıkta ele alınmıştır. Değişkenlere ait detaylı bilgi Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Bilgiler

Değişkenler		Kısaltma ve Hesaplama	
Bağımlı Değişken		Aktif Karlılığı (ROAA)	Dönem Net Karı/ Toplam Aktifler
Bağımsız Değişkenler	Banka İçi Faktörler- Mikro Değişkenler	Aktif Kalitesi (LOAN)	Takipteki Krediler (Net)/ Toplam Krediler
		Sermaye Yeterliliği	Öz Kaynaklar/ Toplam Aktifler

		(CAP)	
		Likidite (LIQ)	Toplam Krediler/ Toplam Aktifler
		Operasyonel Etkinlik (NPM)	Net Kar Payı Geliri/ Toplam Aktif
		Bilanço Yapısı (BAL)	Toplam Toplanan Fonlar / Toplam Aktif
	Banka Dışı Faktörler- Makro Değişkenler	GDP	GSYH Büyümesi (%)
		INF	Enflasyon Oranı (%)
	Kukla Değişken	CR	Küresel Kriz Kukla Değişkeni (2009 Yılı için 1; Diğer Yıllar için 0)

Dinamik panel modellerinde değişkenlerin gecikmeli değerleri açıklayıcı değişken olarak ele alınmaktadır. Böylece geçmiş deneyim ve davranış biçimlerinin etkisi de analize dahil edilebilmektedir (Tatoğlu, 2018: 113). Banka finansal verileri üzerinde geçmiş yıllara ait finansal sonuçların önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada Arellano ve Bond'un (1991) genelleştirilmiş momentler (GMM) tahmincisi kullanılmıştır. GMM tahmincisinin üstünlüğü, içsellik ve sürekliliğin kontrol edilmesine olanak sağlamasındadır (Bapat, 2018: 8). Ayrıca Hansen (1982) çalışmasında GMM'in küçük örneklerde de uygulanabilirliğini göstermiştir.

Banka karlılıkları ile banka içi mikro faktörler ve banka dışı makro faktörler arasındaki ilişki aşağıdaki Model 1 ve kriz kukla değişkeni eklenerek Model 2 bağlamında analiz edilmiştir.

Model 1

$$ROAA_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 ROAA_{i(t-1)} + \alpha_2 CAP_{it} + \alpha_3 LOAN_{it} + \alpha_4 NPM_{it} + \alpha_5 LIQ_{it} + \alpha_6 BAL_{it} + \alpha_7 GDP_t + \alpha_8 INF_t + u_{it}$$

Model 2

$$ROAA_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 ROAA_{i(t-1)} + \alpha_2 CAP_{it} + \alpha_3 LOAN_{it} + \alpha_4 NPM_{it} + \alpha_5 LIQ_{it} + \alpha_6 BAL_{it} + \alpha_7 GDP_t + \alpha_8 INF_t + \alpha_9 CR_t + u_{it}$$

Model 1 ve Model 2'de ifade edilen ROAA; aktif karlılığını, CAP; toplam aktifler içerisinde öz kaynaklar oranını, LOAN; toplam krediler içerisinde takipteki kredilerin oranını, NPM; toplam aktifler içerisinde net kâr payı geliri oranını, LIQ; toplam aktifler içerisinde toplam kredilerin oranını, BAL; toplam aktifler içerisinde

toplanan fonların oranını, GDP; GSYH büyümesini, INF; enflasyon oranını ve CR; küresel kriz kukla değişkenini göstermektedir.

4. Ampirik Bulgular

Dinamik panel analizinden önce değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. Değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu varsa bu ilgili değişkenin tahmin gücünü azaltmaktadır. Korelasyon katsayısı 0.80'in üzerinde çıkması çoklu bağlantı sorununun varlığına işaret etmektedir.

Tablo 3'de analizde kullanılan değişkenlere ait korelasyon matrisine yer verilmiştir. Bağımlı değişken aktif karlılığı (ROAA) ile toplam aktifler içerisinde öz kaynaklar oranı (CAP), toplam krediler içerisinde takipteki kredilerin oranı (LOAN), toplam aktifler içerisinde net kâr payı geliri oranı (NPM), toplam aktifler içerisinde toplam kredilerin oranı (LIQ) ve toplam aktifler içerisinde toplanan fonların oranı (BAL) değişkenleri arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Korelasyon katsayılarına bakıldığında ise 0,80 üzerinde bir katsayıya rastlanılmamıştır.

Tablo 3: Korelasyon Matrisi

	ROAA	CAP	LOAN	NPM	LIQ	BAL	GDP	INF	CR
ROAA	1000								
CAP	0.5931***	1000							
LOAN	-0.3039*	0.0893	1000						
NPM	0.4617***	0.5699***	-0.047	1000					
LIQ	0.5875***	0.6616***	-0.0278	0.4998***	1000				
BAL	0.7288***	0.2908*	-0.5843***	0.3966***	0.4658***	1000			
GDP	-0.0392	-0.2787*	-0.0351	-0.4217***	-0.1052	-0.0383	1000		
INF	-0.1881	-0.2106	0.1873	-0.0858	-0.2596*	-0.1748	-0.1748	1000	
CR	0.1179	0.3136**	-0.0661	0.3853**	0.2094	0.2543	0.2543	0.2094	1000

GDP								1000	-0.1193	-0.7210***
INF								1000		-0.3202***
CR										1000

*, **, *** sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının karlılıkları ile banka içi-mikro ve banka-dışı makro faktörler arasındaki ilişkiye ait analiz sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur. Modellerde otokorelasyonun varlığı AR(1) ve AR(2) süreci ile takip edilmiştir. Bu sürecin temel hipotezi “otokorelasyon yoktur” şeklindedir. Dinamik modellerde birinci mertebeden otokorelasyon yani AR(1)’in negatif olması, ikinci mertebeden otokorelasyonun ise olmaması gerekmektedir. Tablo 4’ün alt kısmında her iki modelde de AR(1)’in negatif olduğu ve AR(2)’nin z test istatistiğinin anlamsız olduğu görülmektedir. Dolayısıyla temel hipotez olan “otokorelasyon yoktur” hipotezi reddedilememekte ve ikinci mertebeden otokorelasyonun olmadığı söylenebilmektedir.

Genelleştirilmiş momentler tahmininde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olup olmadığı, başka bir ifade ile aşırı tanımlama kısıtlamalarının geçerli olup olmadığını sınamak için Sargan testi kullanılmıştır. Sargan testinde temel hipotez “aşırı kısıtlama tanımlamaları geçerlidir” şeklindedir. Tablo 4’ün alt kısmında yer alan Sargan testi sonuçlarına göre her iki modelde de temel hipotez reddedilememektedir.

Tablo 4: Dinamik Analiz Sonuçları

	Model 1		Model 2	
	Banka İçi Faktörler-Mikro Değişkenler Banka Dışı Faktörler-Makro Değişkenler		Banka İçi Faktörler-Mikro Değişkenler Banka Dışı Faktörler-Makro Değişkenler Kriz Kuklası	
	Bağımlı Değişken ROAA		Bağımlı Değişken ROAA	
ROAA	.11696	(.1583746)	.0890568	(.1383831)
LI	.032084	(.0337347)	.0264982	(.0298109)
CAP	-.1176182***	(.0448089)	-.1202759***	(.0395098)
LOAN	.5420105***	(.1289831)	.5258558***	(.1143118)
NPM	-.0523445***	(.0164873)	-.0653158***	(.0143622)
LIQ	.0454109***	(.0106688)	.0614155***	(.0104659)
BAL	.0514414***	(.0130241)	.0029271	(.0176333)
GDP	.0052842	(.0172651)	-.0385555**	(.019347)
INF			-.9302699***	(.2521322)
CR				

Wald Test	0.0000	0.0000
AR(1)	-2.0873 [0.0369]	-1.9858 [0.0471]
AR(2)	1.0295 [0.3032]	.46595 [0.6412]
Sargan Test	26.835 [0.2176]	22.441 [0.4338]

*, **, *** sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Parantez içindeki sayılar standart hataları, AR(1), AR(2) ve Sargan Testlerinde köşeli parantez içindeki sayılar ise olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 4'te yer alan GMM analizi sonuçlarına göre, Model 1'de yer alan banka içi-mikro faktörlerden LOAN, NPM, LIQ, BAL ve banka dışı-makro faktörlerden GDP değişkenleri istatistiki olarak anlamlı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, bankaların toplam kredileri içinde takipteki kredi oranının (LOAN) ve toplam aktiflerinin içinde toplam kredilerin oranının (LIQ) bir birim artması banka karlılıklarını sırasıyla 0,11 ve 0,05 birim azaltmaktadır. Bankaların toplam aktifi içinde net kâr payı geliri oranının (NPM) ve toplam aktifleri içerisinde toplanan fonların oranının (BAL) bir birim artması ise banka karlılıklarını sırasıyla 0,54 ve 0,04 birim artırmaktadır. Ülkenin GSYH büyümesinin (GDP) bir birim artması banka karlılıklarını 0,05 birim artırmaktadır. Toplam aktifler içerisinde öz kaynaklar oranı (CAP) ve enflasyon oranı (INF) değişkenleri istatistiki olarak anlamsız bulunmuştur.

Tablonun ikinci sütununda CR-kriz kukla değişkeni eklenerek genişletilen analiz sonuçları yer almaktadır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde küresel krizin Türkiye'deki katılım bankalarının karlılıklarını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Kriz kukla değişkeninin katsayısı istatistiki olarak anlamlı ve 0,93 olarak tespit edilmiştir. Diğer değişkenlerin etkisine bakıldığında ise, banka içi-mikro faktörlerden toplam kredileri içinde takipteki kredi oranının (LOAN) ve toplam aktiflerinin içinde toplam kredilerin oranının (LIQ) artışı banka karlılıklarını sırasıyla 0,12 ve 0,06 birim azaltmaktadır. Bankaların toplam aktifi içinde net kâr payı geliri oranının (NPM) ve toplam aktifleri içerisinde toplanan fonların oranının (BAL) bir birim artması ise banka karlılıklarını sırasıyla 0,52 ve 0,06 birim artırmaktadır. Model 1'den farklı olarak GSYH büyümesini temsil eden GDP değişkeni istatistiki olarak anlamsız tespit edilirken, enflasyon oranını temsil eden INF değişkeni anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla kriz ortamında enflasyon oranlarının artması banka karlılıklarını 0,03 birim azaltmaktadır.

Çalışmada kullanılan değişkenlerin banka karlılıklarına etkisi Tablo 5'te özetlenmiştir.

Tablo 5: Analiz Sonucu Elde Edilen Bulgular

Karlılığa Etki Eden Faktörler	Karlılığa Etkisi (ROAA)	
	Model 1 İçin Sonuç	Model 2 İçin Sonuç

LOAN	Takipteki Krediler / Toplam Krediler	-	-
LIQ	Toplam Krediler/ Toplam Aktifler	-	-
NPM	Net Kar Payı Geliri / Toplam Aktifler	+	+
BAL	Toplanan Fonlar / Toplam Aktifler	+	+
GDP	GSYH Büyümesi	+	*
INF	Enflasyon oranı	*	-
CR	Küresel Kriz		-

(+) Pozitif etki, (-) Negatif etki, (*) İstatistiki olarak anlamsız.

Takipteki krediler arttıkça bankaların kredilerden elde ettiği düzenli faiz/kar oranı gelirleri azalacak aynı zamanda takipteki kredilere özel karşılık ayrılacağından faiz/kâr payı dışı giderleri artacaktır. Çalışmada, takipteki kredi artışının beklenildiği üzere aktif karlılığı olumsuz olarak etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuç Samad (2004), Wasiuzzaman ve Tarmizi (2010), Toraman vd. (2015) ile benzer niteliktedir. Toplam kredi artışında, artan kredinin kalitesi ve alınan riskin derecesi karlılık üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, toplam kredi artışının karlılık üzerindeki etkisine dair literatürde farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada, Bashir (2003) ve Samad (2004)'a benzer şekilde toplam kredi artışının katılım bankaları aktif karlılığı üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı tespit edilmiştir. Konvansiyonel bankalarda net faiz marjı olarak adlandırılan ancak katılım bankalarında net kâr payı geliri/toplam aktifler olarak ifade edilen rasyonun artışı aktif karlılığını pozitif yönde etkilemektedir. Analiz sonucu Sufian (2010) ve Wasiuzzaman ve Tarmizi'nin (2010) çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir. Toplanan fonlar bir başka deyişle toplam mevduat miktarının artması kredi verebilme kapasitesini artırmaktadır. Dolayısıyla kredilerden sağlanacak faiz/kâr payı geliri artacak ve bu durum banka karlılığına olumlu olarak yansıtacaktır. Türk katılım bankalarının toplam aktifinin içerisinde toplanan fon miktarının artması Samad ve Hassan (1999), Alkassim (2005), Javaid vd. (2011)'ne benzer şekilde aktif karlılığını pozitif yönde etkilemiştir.

Çalışmada ele alınan banka dışı-makro faktörlerden GSYH büyümesi, Model 1'deki banka karlılıklarını pozitif yönde etkilerken, kriz değişkeninin eklendiği Model 2'de istatistiki olarak anlamsız tespit edilmiştir. Pozitif etkilemesi açısından Bashir (2003), Al-Tamimi (2009), Wasiuzzaman ve Tarmizi (2010) ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. Enflasyon oranının banka karlılıklarına etkisine bakıldığında Model 1 için istatistiki olarak anlamsız, Model 2 için ise anlamlı ve olumsuz olarak etkilediği görülmüştür. Karakuş ve Küçük (2016)'de Türkiye'deki katılım bankaları karlılıklarının enflasyon oranından olumsuz olarak etkilendiğini ortaya koyan çalışmalarda bulunmuştur.

Küresel kriz kukla değişkeni eklenerek oluşturulan Model 2'ye göre, Türkiye'deki katılım bankalarının karlılıkları küresel krizden olumsuz olarak etkilenmiştir. Benzer şekilde, Almanaseer (2014) İslami bankaların toplam aktifleri ve genel giderlerinin artmasıyla finansal krizin etkisinin arttığını, Alqahtani ve Mayes (2018) ise İslami bankaların kriz anında değil ancak sonraki aşamalarda olumsuz olarak etkilendiğini tespit etmiştir. Tlemsani ve Alsuwaidi (2016)'ya göre, küresel kriz İslami bankaların karlılıklarını olumsuz etkilemiştir ancak bu etki konvansiyonel bankalar yanında düşük kalmıştır. Ayrıca Chazi (2010), Amba ve Almukharreq (2013) ve Mongid (2016)'de küresel krizin İslami banka karlılıkları üzerinde negatif etkisi olduğu konusunda analizlerde bulunmuşlardır.

Sonuç

Katılım bankaları dünyadaki ismi ile İslami Bankacılık küresel krizden sonra konvansiyonel bankacılığa bir alternatif olarak görülmeye başlanmıştır (Chapra; 2008, Ahmed; 2009, Siddiqi; 2009, Ahmed; 2010, Kayed ve Hassan; 2011). Birçok iktisatçı küresel krizi aşırı risk iştahı, şeffaflığın azalması, kaldıraçlı işlemler, menkul kıymetleştirme ve faiz gibi unsurlara bağlamaktadır. İslam ekonomisi üzerine çalışan iktisatçılar ise İslam ekonomisinde yer alan reel karşılık sisteminin krizlere karşı en önemli direnç noktalarından biri olduğunu iddia etmektedir. Konvansiyonel bankacılık ve İslami bankacılık arasındaki en önemli farklardan birisi paranın doğasına olan bakış açısından kaynaklanmaktadır. Her iki sistemde para bir değişim ve değer biriktirme aracı olarak görülmektedir. Ancak konvansiyonel finansal sistemde para, kâr-faiz elde edebilmek amacıyla alınıp satılabilecek diğer herhangi bir meta gibi değerlendirilmektedir. Paranın bu yönü ile ele alınması krizlere karşı açık hale gelmesinin başlıca nedenlerinden birisidir.

Bu çalışmada Türkiye'de yer alan katılım bankalarının küresel kriz bağlamında karlılıklarına etki eden faktörlerin etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla küçük örneklem üzerinde tutarlı sonuçlar elde edilmesine olanak sağlayan ve geçmiş yılların etkilerini de analize dahil eden Arellano ve Bond'un (1991) genelleştirilmiş momentler (GMM) tahmincisi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, Türk katılım bankalarının toplam kredi ve sorunlu kredi hacminin büyümesi banka karlılıklarını azaltmaktadır. Konvansiyonel bankaların sorunlu kredilerini varlık yönetim şirketlerine satmak suretiyle elden çıkarması aktif kalitesi ve karları açısından bir avantaj sağlamaktadır. Buna karşın katılım bankacılığı sisteminde sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerine devrinin söz konusu olmaması karlar üzerinde baskı yaratmaktadır. Bu sorunun çözümü olarak katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak bir "sorunlu kredi elden çıkarma" sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece aktif kalitesi iyileşecek ve banka karlılıklarında pozitif gelişmeler görülebilecektir.

Analiz sonuçlarında Türk katılım bankaları karlılığını olumsuz etkileyen bir diğer veri küresel kriz değişkenidir. 2008 yılının son çeyreğinde ABD finans piyasalarında başlayan ve 2009 yılında dünyanın birçok bölgesinde etkisini artıran

küresel kriz, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Finansal sistem kaynaklı bu krizin etkileri öncelikle finansal sistemi ve sonrasında reel sistemi sarsmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, krizin reel sektöre yayılmaya başlamasıyla İslami finans kurallarının geçerli olduğu İslami bankacılık ya da Türkiye’deki adıyla katılım bankacılığının karlarının azaldığı gözlenmiştir. Katılım bankacılığı açısından bu krizden çıkarılabilecek en önemli derslerden birisi krizin etkilerinin reel sektöre tam olarak yayılmasından önce gerekli tedbirleri alma tecrübesi olmuştur. Ekonomi politikası açısından ise reel sektörü destekleyici para ve maliye politikaları uygulamaları ön plana çıkmaktadır. Kriz zamanlarında reel sektörün doğru ve uygun araçlarla desteklenmesi katılım bankacılığı bağlamında da olumlu gelişmelerin önünü açacaktır.

Kaynakça

- Ahmed, H. (2009). Financial Crisis: Risks and Lessons for Islamic Finance, *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 1(1), 7-32.
- Ahmed, A. (2010). Global Financial Crisis: An Islamic Finance Perspective, *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 3(4), 306-320.
- Aktaş, M. (2013). Stability of the Participation Banking Sector Against the Economic Crisis in Turkey, *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(1), 180-190.
- Alkassim A. F. (2005). *The Profitability of Islamic and Conventional Banking in the GCC Countries: A Comparative Study*, University of Wales Bangor, United Kingdom.
- Almanaseer, M. (2014). The Impact of the Financial Crisis on the Islamic Banks Profitability - Evidence from GCC, *International Journal of Financial Research*, 5(3), 176-187.
- Alshammari T. (2017). Performance Differences Between Islamic and Conventional Banking Forms, *Banks and Bank Systems*, 12(3), 237-246.
- Al-Tamimi, H. A. H. (2010). Factors Influencing Performance of the UAE Islamic and Conventional National Banks, *Global Journal of Business Research*, 4(2), 1-9.
- Alqahtani F. ve David G. M. (2018). Financial Stability of Islamic Banking and the Global Financial Crisis: Evidence from the Gulf Cooperation Council, *Economic Systems*, 42(2), 346-360.

- Amba M. S. ve Almukharreq F. (2013). Impact of the Financial Crisis on Profitability of the Islamic Banks vs Conventional Banks- Evidence from GCC, *International Journal of Financial Research*, 4(3), 83-93.
- Andrews, E. L. Greenspan Concedes Error on Regulation, [Çevrim-içi: <https://www.nytimes.com/2008/10/24/business/economy/24panel.html>], Erişim Tarihi: 21.12.2019.
- Arellano M. ve Bond S. (1991). Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations, *The Review of Economic Studies*, 58(2), 277-297.
- Bapat, D. (2018). Profitability Drivers for Indian Banks: A Dynamic Panel Data Analysis, *Eurasian Business Review, Springer; Eurasia Business and Economics Society*, 8(4), 437-451.
- Bashir, A. M. (2003). Determinants of Profitability in Islamic Banks: Some Evidence from the Middle East, *Islamic Economic Studies*, 11(1), 31-57.
- Beck T., Demirguc-Kunt A. ve Merrouche O. (2013). Islamic vs. Conventional Banking: Business Model, Efficiency and Stability, *Journal of Banking & Finance*, 37(201), 433-447.
- Chapra, M. U. (2008). The Global Financial Crisis: Can Islamic Finance Help Minimize the Severity and Frequency of Such A Crisis in The Future? *Global Financial Crisis Forum*, 1-26.
- Chazi A. ve Syed, L. A. M. (2010). Risk Exposure During the Global Financial Crisis: The Case of Islamic Banks, *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 3(4), 321-333.
- Crotty, J. (2009). Structural Causes of the Global Financial Crisis: A Critical Assessment of the New Financial Architecture, *Cambridge Journal of Economics*, 33(4), 563-580.
- Claessens S. ve Van Horen, N. (2014). The Impact of the Global Financial Crisis on Banking Globalization, *IMF Working Paper*, WP/14/197.
- Diaw, A. (2015). The Global Financial Crisis and Islamic Finance: A Review of Selected Literature, *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 6(1), 94-106.
- Erfani, G. R. ve Vasigh B. (2018). The Impact of the Global Financial Crisis on Profitability of the Banking Industry: A Comparative Analysis, *Economies*, 6(66), 1-13.

- FCIC (2011). The Financial Crisis Inquiry Commission, [Çevrim-içi: <http://fcic.law.stanford.edu/report/conclusions>], Erişim Tarihi: 19.12.2019
- Flamini V., McDonald C. ve Schumacher L. (2009). The Determinants of Commercial Bank Profitability in Sub-Saharan Africa, *IMF Working paper*, WP/09/15.
- Gökalp, F. (2014). Kriz Öncesi ve Kriz Sonrası Dönemler İtibariyle Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Karlılığı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(2014), 191-201.
- Görmüş, Ş. ve Yabanlı A. (2019). Katılım Bankacılığı Ekosisteminin Gelişimi, Editörler: Şakir Görmüş, R. Ahmet Albayrak, Aydın Yabanlı, *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, (ss. 100-135), TKBB Yayınları Yayın No:12.
- Halitoğlu İ., Halaçoğlu B. ve Akkaya Ü. (2019). Katılım Bankacılığında Mevzuat, Denetleme ve Hukuki Altyapı”, *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı* Editörler: Şakir Görmüş, R. Ahmet Albayrak, Aydın Yabanlı, *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, (ss. 188-217), TKBB Yayınları Yayın No:12.
- Hansen, P. L. (1982). Large Sample Properties of Generalized Method of Moments Estimators, *Econometrica, Journal of the Econometric Society*, 50(4), 1029-1054.
- Hasan M., ve Dridi J. (2010). The Effects of the Global Crisis on Islamic and Conventional Banks: A Comparative Study, *IMF Working Paper* WP/10/201, 1-46.
- Hidayat S. E. ve Abduh M. (2012). Does Financial Crisis Give Impacts on Bahrain Islamic Banking Performance? A Panel Regression Analysis, *International Journal of Economics and Finance*, 4(7), 79-87.
- Javaid S., Anwar J., Zaman K. ve Gafoor A. (2011). Determinants of Bank Profitability in Pakistan: Internal Factor Analysis, *Mediterranean Journal Of Social Sciences*, 2(1), 59-78.
- Igan D., Moussawı H., Tieman A. F., Zdzienicka A., Dell’ariccia G. ve Mauro P. (2019). The Long Shadow of the Global Financial Crisis: Public Interventions in the Financial Sector, *IMF Working Paper*, WP/19/164.
- Karakuş R., Küçük Ş.Y. (2016). Katılım Bankalarında Karlılığın Belirleyicileri: Türkiye Örneği için Bir Panel Veri Analizi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 119-132.
- Kayed, R. N., Hassan, K. M. (2011). The Global Financial Crisis and Islamic Finance, *Thunderbird International Business Review*, 53(5), 551-564.

- Kendirli Ç. H., Kendirli S. ve Aydın Y. (2019). Küresel Kriz Çerçevesinde Katılım Bankalarının ve Ticari Bankaların Mali Performanslarının TOPSİS Yöntemiyle Analizi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(1), 137-154.
- Krugman, P. (2009), How Did Economists Get It So Wrong? [Çevrim-içi: <https://www.nytimes.com/2009/09/06/magazine/06Economic-t.html>], Erişim Tarihi: 21.12.2019.
- Mongid A. (2016). Global Financial Crisis (GFC) and Islamic Banks Profitability: Evidence From MENA Countries, *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 4(1), 1-16.
- Öztürk, F. (25.10.2008). Katılım Bankacılığı ve Global Kriz, [Çevrim-içi: <http://www.tkbb.org.tr/duzenlemeler-detay/fevzi-ozturk---katilim-bankaciligi-ve-global-kriz---25102008---yeni-safak>], Erişim Tarihi: 21.12.2019.
- Rosman R., Wahab N. A. ve Zainol, Z. (2014). Efficiency of Islamic Banks During the Financial Crisis: An Analysis of Middle Eastern and Asian Countries, *Pacific-Basin Finance Journal*, 28(2014), 76–90.
- Samad, A. ve Hassan, M. K. (1999). The Performance of Malaysian Islamic Bank During 1984-1997: An Exploratory Study, *International Journal of Islamic Financial Services*, 1(3), 1-14.
- Samad, A. (2004). Performance of Interest-free Islamic banks vis-à-vis Interest-based Conventional Banks of Bahrain, *International Journal of Economics, Management and Accounting*, 12(2), 1-15.
- Siddiqi M. N. (2009). Current Financial Crisis and Islamic Economics, *Insights*, 01(3), 141-150.
- Sufian F. ve Habibullah M. S. (2010). Assessing the Impact of Financial Crisis on Bank Performance, Empirical Evidence from Indonesia, *ASEAN Economic Bulletin*, 27(3), 245-262.
- Tatoğlu Y. F. (2018), *İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı*, İstanbul.
- TKBB, *Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*, 2005.
- TBB, *İstatistik Raporlar Üç Aylık Bankacılık Sektörü Bilgileri*, Haziran 2014.
- Tlemsani I. ve Alsuwaidi H. A. (2016). Comparative Analysis of Islamic and Conventional Banks in the UAE During The Financial Crisis, *Asian Economic and Financial Review*, 6(6), 298-309.

- Toraman C., Ata H. A. ve Buđan M. F. (2015). Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Performans Analizi, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(2), 301-310.
- Wasiuzzaman S. ve Tarmizi H.A. Bt A. T. (2010). Profitability of Islamic Banks in Malaysia: An Empirical Analysis, *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 6(4), 53-68.

